

לשון בראי הספרות

לשונן של מטפלות זרות במחזאות ובספרות

רות בורשטיין

בעשרים השנים האחרונות התפתחה בארץ תופעה חדשה: הבאת עובדים זרים מאסיה ומאירופה המזרחית לטיפול בקשישים לא-עצמאיים. הספרות והמחזאות המתארות את החיים בארץ עוסקות גם בקשישים המטופלים בידי עובדים זרים.¹ מחקר זה בודק שתי יצירות שיש בהן גיבורות, מטפלות זרות מרומניה: המחזה זרים של יהושע סובול (2004) והספר עיניים כחולות מדיי של מירה מגן (2012). המטפלות הזרות מתוארות בשתי היצירות בצורה חיובית מאוד: הן נאמנות, טובות לב ודואגות בכל לבן למטופליהן. הן חכמות וקולטות יפה את המציאות בישראל על מנהגיה והתנהגות תושביה ועל מאפייניה הייחודיים ורוצות לדעת עוד. הן מעוררות אמפטיה רבה בלב הקוראים. בעיניים כחולות מדיי יש אף השפעה של מנהגי המטפלת על בתה המשכילה (רופאה אונקולוגית) של הקשישה.

מטפלות זרות מעוררות אהדה

מהרצאה של יהושע סובול ב-10.12.12 במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין ומשיחה עם מירה מגן ב-25.12.12 במתנ"ס פיליפ לאון למדתי, כי השניים משתדלים לתאר את לשון המטפלות הזרות בנאמנות ללשונן בחיים. מגן סיפרה כי כתבה את דברי המטפלת ביצירתה בלשון המטפלת הזרה שטיפלה באמה. סובול סיפר כי האזין לשיחת מטפלת עם קשיש בתל אביב ועמד על אפיוניה המרכזיים.

אין ביצירות שמדובר בהן כאן ניסיון להגחיק את המטפלות באמצעות התנהגותן או לשונן.² השפה שבפיהן אינה לשון קלוקלת מומצאת המכוונת להציג אותן כ'נחותות'. רבים בחברה הישראלית אינם רואים במטפלות הזרות בעלות מעמד ירוד. לעתים קרובות במודעות פטירה המתפרסמות בעיתונים בארץ מוסיפים לאבלים גם את שם המטפלת בלוויית התואר 'המסורה' (או תואר חיובי אחר). בהספד לפרופ' בן חיים ז"ל באקדמיה ללשון העברית ב-8.8.13, דיברה בתו על המטפלות הזרות, שסייעו לו בזקנתו, בהערכה רבה מאוד. היא דיברה גם באנגלית בפנייה אישית אליהן כדי שתִּבְנֶה.

ד"ר רות בורשטיין היא מרצה בכירה ללשון במכללת דוד ילין, ירושלים.

1 גם סרטים ישראלים עוסקים בנושא זה. ראו וייסברוד (2010).
2 לעומת זאת, על פי בן שחר (2003), בספרות המתארת דמויות מזרחיות יש נטייה להגחיקן באמצעות שפתן הזרועה שגיאות צורמות.

נראה לי כי רוב מי שהתוודעו בחברה הישראלית למטפלות הזרות מעריכים אותן מאוד, ולכן אין פלא שאנו מוצאים יחס דומה ביצירות ספרות ובמחזאות. באלה בוודאי משתקפת מציאות.

אפיוני הלשון של המטפלות הזרות ביצירות

ביצירות שבהן מאמר זה עוסק אין בעיות הבנה בין הזקנים לבין המטפלות. הזקנה בעיניים כחולות מדיי מאמצת לעתים את שפת המטפלת; והזקן בזרים מנסה לתקן את דיבורה של המטפלת. המטפלות הזרות, שלא כעולים החדשים, אינן לומדות עברית באולפן אלא רוכשות את השפה משמיעה בעת עבודתן. שפתן פונקציונלית.³ השיבושים בלשונן של המטפלות נשמעים טבעיים לקורא הרגיל להם משפת העולים והזרים בערי ישראל; הם נובעים מן הקשיים המצויים בדקדוק העברית ומהשפעת שפת האם של המטפלות. בחינה מדוקדקת של לשון המטפלות הזרות בספרות ובמחזאות מורה על דמיון רב לתופעות לשון המוזכרות בספרות המחקר שבחנה את לשונם של העובדים הזרים בישראל בחיים האמתיים.⁴

סקירת מחקרים על לשון עובדים זרים

קליין ופרדיו (Klein & Pardue, 1997) חקרו לשון עובדים זרים באירופה ותיארו את מאפייניהם העיקריים. אלו הם:

אוצר מילים בסיסי ביותר המאופיין בפישוט (דקדוקי ותחבירי);

חוסר התאמה בהטיות פעלים במגדר, מספר, זמן ואספקט;

השימוש במספרים הוא מקרי בלבד, לא שיטתי;

אף על פי שאוצר המילים מצומצם, המילים שייכות לשדות סמנטיים רחבים באמצעות הכללה; אוצר המילים מורכב בכללותו משמות עצם ומספר מצומצם של פעלים, מעט שמות תואר, מעט מילות תפקיד;

סדר המילים המקובל: נושא, פועל ומשלים;

המודליות (ציווי ושאלה) מובעת לא בצורה הדקדוקית אלא באינטונציה;⁵

מידע ידוע בא לפני מידע חדש;

צייני מקום וזמן באים בראש המשפט;

מילה תופיע בדרך כלל בצורה מורפולוגית אחת בלבד.

3 "basic variation" על פי קליין ופרדיו (1977) ו'גרסה בסיסית' בתרגומה של גולן (2001).

4 יש גם מן המשותף לממצאים של קליין ופרדיו (1977) בהתחשב בהבדלים שבין השפות.

5 זה המצב הרגיל בעברית הדבורה (והכתובה המחקה את הדבורה) בת ימינו במשפטי כן-לא (בורשטיין, 1999).

רינת גולן ועמיתותיה⁶ (2001; 2005; 2012) מצאו מאפיינים אלו בלשונם של עובדים זרים בישראל:

חוסר ה"א היידוע;

ש"ע זכר ולידו ש"ת נקבה;

במספרים: אחד איש;

הפועל בא בעיקר בצורת בינוני;

אין צורות סביל;⁶

שימוש מועט בלשון עבר (בגופים: מדבר, נסתר, נסתרת);

שימוש נדיר בלשון עתיד;

הרבה שמות פועל;

שימוש בלעדי במילות היחס הנפוצות: ב' ל' (גם כשצריכה לבוא מ"י אחרת);

כמעט שאין מילות קישור; אין ש' - כמילת שעבוד;

90% מן המשפטים פשוטים; יש משפטים שמניים שנוצרו מהשמטת הפועל;

שימוש לקוי ב'יש';

שימוש רב ב'זה'.

בכל סעיף במאמר שיש בו נגיעה לאפיונים הללו אציין זאת במפורש.

תיאור ממצאי המחקר

להלן אתאר תופעות לשון האופייניות למטפלות בזרים ובעיניים כחולות מדי אשר יש בהן סטייה מן הדקדוק העברי התקני.

מערכת הפועל

שם הפועל

השימוש בשם הפועל ביצירות שנבחנו מוגבל ומצומצם. גולן ועמיתותיה (2001; 2007; 2012) מתארות שימוש רב מן הרגיל בשם הפועל אצל עובדים זרים, ומייחסות זאת להיותו חסר גוף, מגדר ומספר, עובדה המקלה על הנוקטים אותו שאינם צריכים להתאימו להטיה רבת רכיבים.

6 גם בעברית מדוברת בת ימינו השימוש בסביל מועט. על כך הרצתה נורית דקל בכינוס 'העברית שפה חיה' במכללת אורנים, 2013.

שם הפועל בתפקיד מודלי

גברת חנה, אני לפתוח? (עיניים 9)

בעברית ימינו השימוש בשם הפועל בפני עצמו משמש לביורר אם הנמען רוצה שהדובר יעשה את הפעולה המובעת בשם הפועל. בדוגמה לעיל, המטפלת שאינה שולטת בעברית מקדימה שם גוף לשם הפועל. אני מניחה שהיא עורכת אנלוגיה לצורות הפועל בעבר ובעתיד שלהן נוהגים להקדים שם גוף, ולכן מוסיפה אותו גם לפני שם הפועל.

שם הפועל במקום צורת בינוני

גברת חנה כל היום לישון, קצת אוכלת פירה בצהריים אחר כך כל היום לישון (עיניים 58)

נו, מה את לגיד? (עיניים 162)

שם הפועל במקום צורת עתיד

ברומנית יש שלוש אפשרויות ליצירת העתיד: אחת מהן כוללת פועל המביע רצון (הכוונה לצורת subjunctive) ושם פועל. בדוגמה הבאה גם צורת שם הפועל משובשת, שכן מדובר בגזרת פ"נ שתצורתה שונה מתצורת השלמים. נו בטח, אני כבר לתנת שתיים ליטר... אם לא קשה סימונה, מתי את לבוא הביתה מסתכלת גברת חנה... (עיניים 58)

שם הפועל במקום צורת עבר

תודה רבה אדוני שאתמול אתה לגיד זה ביטוח לאומי עושת (עיניים 158)

מן הדוגמות שבסעיף זה אנו למדים כי שם הפועל בא במקום כל זמני הפועל.

צורות ציווי ועתיד

השימוש בצורות ציווי ועתיד די מצומצם. גם גולן ועמיתותיה (2007 ; 2012) מציינות זאת.

בצורות ציווי ועתיד שבקורפוס אין התאם במגדר ובגוף בין הנושא לפועל הנשוא.

בזרים רוב הצורות הן של זכר, כי הגיבור הוא איש. המטפלת מחקה את הצורות שבפיו; בעיניים כחולות מדי רוב הצורות הן של נקבה כי הגיבורות הראשיות הן נשים. המטפלת מחקה את הצורות השגורות בפיהן.

בצורות הציווי והעתיד השימוש בזמנים הולם את ההקשר, אך יש בלבול בגוף ובמגדר.

צורות ציווי

(א) צורות נקבה במקום זכר

בואי תיכנס (עיניים 9)

הנה קחי הרצל (עיניים 64)

(ב) צורות זכר במקום נקבה

בוא, דנוצ'קה, בוא (עיניים 63)

בוא הביתה גברת חנה. (עיניים 96)

צורות עתיד

(א) גוף I רבים במקום יחיד בעתיד

בשתי הדוגמות הפועל שייך לגזרת פ"נ שתצורתה שונה מתצורת השלמים. לזו המטפלת הייתה עושה אנלוגיה לצורת עתיד מגזרת השלמים, היא הייתה אומרת 'אנתן' (כפי שאומרים ילדים רכים), אך שליטתה בעברית אינה ברמה כזאת.

בואי אני ניתן לך קורנפלקס. (עיניים 32)

לא אוהבת שמלה זו, דנוצ'קה? לא צריך. בואי הביתה ניתן לך מה את רוצה (עיניים 36)

(ב) צורת יחיד במקום צורת ריבוי

גברת חנה יהיה פרובלמות (עיניים 10)

(ג) צורות נקבה במקום צורות זכר

הנה קחי הרצל תאכלי. (עיניים 96)

צורות עבר

בקורפוס הנבדק רוב צורות הפועל הן צורות עבר, משובשות בגוף ובמגדר (א-ז). גם גולן ועמיתותיה ציינו תופעה זו במחקרן (2007; 2012).

לעתים שכיחות פחות יש בלבול בין עבר לבינוני ובין עבר לעתיד (ח-ט).

(א) גוף I במקום גוף II

השימוש בגוף I במקום ב- II נובע כנראה מהשפעת השימוש בגוף I בפי הדוברים המספרים למטפלת על מעשיהם. בעברית וברומנית אין צורך לנקוט את שם הגוף לפני הפועל בעבר; בכל זאת רוב הדוברים עברית אומרים אותו. המטפלת נוהגת כך רק בגוף I (לעתים).

אתה אמרתי מניה שוחט---מי עוד---(זרים 18)

אכלתי מספיק, גברת חנה, אחר כך יש בעיות בבטן (עיניים 65). (גוף ראשון כשצריך להיות גוף שני.)

מה זה, מה אמרתי גברת חנה? (עיניים 120)

שאלתי אורנה אולי לא רוצה (עיניים)

(ב) גוף II במקום גוף I

השימוש בגוף II במקום ב-I נובע מצורות פועל שבהן פונים הדוברים אל המטפלת בבקשה ממנה דבר מה. צורות גוף I וצורות גוף II שכיחות מאוד בשיחה בין שני אנשים. המטפלות

מכירות את שתי צורות הגופים מדברי הקשישים ומבלבלות ביניהן ((א) ו(ב)).

לא לא. אני כבר גמרת, (עיניים 26)

הרבה זמן אני אמרת גברת חנה צריכים עושים גינה בחצר (עיניים 162)
סליחה שמפריעה, אמרה יוהנה, טלפון של סימונה סגור אז צילצלת לך (עיניים 214)

II גוף III זכר במקום גוף II

צורות גוף III זכר הן הצורות הקלות ביותר לקליטה וליצירה כי הן חסרות סופיות.

מדלנה: אתה ידע-אתה שכח (זרים 9)

אתה ישן - אני שמע אתה חררר-חררר-חזק חזק - כומו דובי גדול (זרים 11) (אונומטופיאה)

(ד) גוף III זכר במקום גוף I נקבה

מדלנה: אני בא מרומניה - זה כבר שני שנים פלוס- (זרים 10)

(ה) צורת גוף III זכר עבר במקום צורת בינוני נקבה

אני ידע אני מטומטם גדול-(זרים 23)

(ו) אי התאמה במגדר גוף III - זכר במקום נקבה

מאריאנה היא גמר שנה ראשונה טוב (זרים 23)

משטרה לקח כסף? (זרים 63)

(ז) אי התאמה במגדר - נקבה במקום זכר - ובגוף - גוף III במקום גוף II

את אמר "אני הייתי שמה" (זרים 15)

(ח) צורת עבר גוף III זכר במקום צורת בינוני גוף II

מי אתה אהב? (זרים 9)

מה אתה עשה (זרים 61)

אתה עכשיו לקח כדורים (זרים 66)

כן. כן. אתה צדק. (זרים 67)

(ט) צורות עבר גוף III במקום צורת עתיד גוף II

עיתון זה חשוב בשביל אתה לא שכח קורא (זרים 25)

צורות בינוני

צורות הבינוני הן הצורות השכיחות ביותר בלשון המטפלות בספרות. צורות אלה משמשות גם במקום צורות עתיד ושם הפועל. בשימוש בהן יש שיבושים במגדר: זכר במקום נקבה ב'זרים' ונקבה במקום זכר ב'עיניים כחולות מדי'. גם גולן ועמיתותיה (2001; 2005; 2007; 2112) ציינו את השיבושים במגדר בצורות הבינוני.

(א) אי התאמה במגדר: זכר במקום נקבה ב'זרים'

אני מדבר (זרים 16) (צ"ל: מדברת)

- מתי אני צריך מישהו יש פרובלם (זרים 22) (צ"ל: צריכה)

אני לא מבין מה יש ישראל (זרים 25) (צ"ל: מבינה)

אני הולך בית ספר (זרים 36) (צ"ל: הולכת)

(ב) אי התאמה במגדר: נקבה במקום זכר ב'עיניים כחולות מדי'

מה אדוני מחפשת? (עיניים 9)

גם השורר מתפללת (עיניים 249)

ברונו [...] בן אדם שיודעת מה זה טוב (עיניים 186)

וברונו פותחת דלת ואומרת (עיניים 187)

אבל גברת חנה, יותר טוב ברונו באה הנה (עיניים 235)

בדוגמה הבאה: הפועל בעבר בזכר, בבינוני - בנקבה:

מיטה לא יודעת אם יושנת שמה או לא היה. (עיניים 247)

אתה רוצת אומרת משהו משהו גברת חנה? (עיניים 200)

(ג) אי התאמה במגדר ובמספר

צורות יחיד נקבה בבינוני באות במקום צורת ריבוי זכר ב'עיניים כחולות מדי'.

רומניה גם אמא גם אבא עובדת אין כסף. (עיניים 220)

גברת יונה צריכה מהר אומרת מה עושה עם בית לפני אנשים הולכת לדבר בפוליציה ובביטוח

לאומי (עיניים 220)

(ה) בינוני במקום שם פועל אחרי פעלים או חג"מ מודליים (צריך, יכול, רוצה) או בפסוקיות תכלית

ברומנית הפועל הבא אחרי צורה מודלית אינו בא בצורת שם הפועל כפי שמקובל בעברית, אלא בצורת סובז'נקטיב הבנויה מתחילית (sa) ומצורת ההווה. המטפלות 'מעבירות' את המבנה מרומנית לעברית.

(ה1) צורת בינוני במקום שם פועל אחרי פעלים או חג"מ מודליים

למה בן אדם כמוני צריך עובד רחוק מבית בארץ אחר (זרים 14)

את צריכה שותה עכשיו גברת חנה. (עיניים 115)

גברת חנה, צריך נכנסים הביתה. (עיניים 221)

אני לא יכולה עוזבת אותך, אני יש אחריות. (עיניים 138)

גם אני רוצה יודע עיתון (זרים 25)

אני רוצה מחליף מסכה זה (זרים 40)

שאלתי אורנה אולי לא רוצה לוקחת אותך? (עיניים 25)

אתה רוצה אומרת משהו גברת חנה? (עיניים 200)

למה את גידי ככה, לא יפה מדברת כאלה לבן אדם מה גדול כמו אמא שלך. (עיניים 32)

גברת חנה לא יפה יושבת ככה, רק תינוקים יושבים בלי בגדים... (עיניים 103)

(ה2) צורת בינוני במקום שם פועל בתפקיד פסוקית תכלית מצומצמת

עיתון זה חשוב בשביל אתה לא שכח קורא (זרים 25)

רגע אני הולכת שואלת גברת חנה. (עיניים 9)

גברת חנה בואי רואה דנוצ'קה. קראה פנימה אל הבית, לא טוב אף אחד לא רואת איש הזה מה

עושה עם ילדים. (עיניים 32)

(ו) עירוב בין זכר לנקבה בצירוף פועלי

פועל העזר בא בצורת זכר, כפי שצריך, והפועל הראשי בצורת נקבה. שיבוש זה נובע מאי ידיעה מספקת של מערכת הפועל בעברית.

אתה יכול יושנת היום בבית של גברת חנה שלא תהיה צריכה לרוץ מחר בתל אביב בשביל ניתוח.

(עיניים 147)

(ז) צורות נקבה בבינוני- הסופיתת בפועלי ל"י

הסופיתת בצורת נקבה בינוני של פועלי ל"י שבפי המטפלת בעיניים כחולות מדי נוצרה, כנראה, בהשמטת התנועה שבסופית העבר 'תה'.

לא טוב מה את עושת (עיניים 10)

אף אחד לא רואת (עיניים 32)

גברת חנה, רוצת שמלה אחר? את חם? רוצה איירקונדישן? (עיניים 104)

בטח, בטח, מחר אני קונת פרחים ועושת גינה, (עיניים 133)

השמטת הפועל ויצירת משפט כאילו שמני במחזה 'זרים'

כפי שמלמדים מחקרים על לשון עובדים זרים באירופה (קליין ופרדיו, 1977) ובארץ (גולן, 2001; גולן ועמיתותיה, 1002; 7002; 2102) אחד מאפיוניה הבולטים הוא השמטת פעלים. לדבריהם, אוצר מיליהם בנוי בעיקרו משמות עצם. לפעלים בעברית יש הטיה מסובכת ומורכבת (בניינים, זמנים, גופים, יחיד וריבוי, גזרות שונות) ואילו לשם העצם יש שתי צורות: יחיד וריבוי. הטייתם נעשית בכינויים פרודים ולא חבורים (גם בפי הישראלים).

ביצירות שבדקתי נמצאה תופעה זו רק בזרים. בהקדמה למחזה כתוב על המטפלת: 'פועלת זרה. חושבת בשפה זרה. מדברת שפה עילגת, כמעט נטולת פעלים'. ספירתי מעלה כי מספר המילים בספר הנאמרות מפיה הוא כ-2700 (לא מילים שונות!), כולל פעלים וחזרות רבות; מספר הפעלים, בלי חזרות, באוצר מיליה - 70. מאחר שבמשפטיה יש לרוב פועל אחד וכל השאר - ש"ע, ש"ת, ת"פ, מ"י ומ"ח, קשה לכנות את השפה 'כמעט נטולת פעלים'. סובול התכוון שלא לשבץ בפיה פעלים רבים, אך למעשה אין זה כך.

אתה עכשיו לא מיטה - עכשיו בוקר (זרים 11)

אתה עוד פעם סצנה - - (15)

אתה לא חלון ככה... אתה נופל ברחוב... אני מדבר אתה לא ככה (זרים 16)

עכשיו אנחנו משחק זיכרון (זרים 16)

אתה מאה פעמים מניח שוחט - אתה כל יום מניח שוחט (זרים 18)

הלוואי אני לא טראק היום אני קריירה אינטרנציונל- (זרים 20)

עכשיו אתה עיתון (זרים 25)

עכשיו אתה כיסא - אני סיפור (זרים 41)

גם אתה קוניאק? (זרים 62)

ש"ע במקום בינוני או ש"ת

השימוש בשם עצם במקום בבינוני או בשם תואר מצוי רק במחזה 'זרים'.

זה ידיים עבודה (זרים 14)

אתה סכנה (זרים 20)

אתה חלום, גצל - אתה חלום (זרים 24)

אתה טלפון עכשיו- (זרים 28)

אתה פאנטזיה (זרים 36)

לא רגע... אתה שלום עכשיו (זרים 64)

אתה לא עבודה (זרים 66)

שימוש בפועל כללי במקום בפועל מסוים

ישראלים רבים משתמשים בפועל כללי להבעת פעולות רבות ומגוונות, כגון 'שם', 'עשה', 'לקח', 'בא' ו'הביא', במקום בפועל מסוים. טוענים כי תופעה זו מעידה על דלות לשונית וחוסר דיוק, ואולי עצלות, חוסר רצון להתאמץ למצוא את הפועל המתאים לפעולה. המטפלות נוהגות כך בשל אי הכרת הפועל המסוים. הן מתגברות על אי הידיעה בשימוש בתחליף שיבהיר את כוונתן.

הוא לקח כל גנבים שם מנגל בתחת - זה אין גנבים ברומניה (זרים 19)

אני עושה רמקול (זרים 26)

לא זמן לעשות מצב רוח ולדבר פרובלמות (עיניים 33)

זמן של שמלה חדשה לוקחת מהזמן של תל אביב (עיניים 120)

כינויים

כינוי שאלה בתפקיד כינוי זיקה

בשתי היצירות יש שימוש בכינוי שאלה במקום כינוי זיקה. כמה כינויי זיקה בעברית נוצרו מהוספת ש' לכינוי שאלה. בעברית יש הבחנה ברורה בשימוש בין כינוי שאלה לכינוי זיקה.⁷ ברומנית כינוי שאלה וכינוי זיקה הם אותה מילה. מבחינים ביניהם על פי מיקומם ותפקידם במשפט.⁸ אני מניחה כי יש בעובדה זו כדי להסביר את השימוש הלקוי בכינוי השאלה בתור כינוי זיקה בפי המטפלות הזרות.

המטפלות משתמשות בכינוי השאלה 'מה' במקום כינוי הזיקה ש', וב'מה' ו'מי' - במקום במילת השעבוד 'מה ש' 'מי ש'. גם גולן ומוצ'ניק (2013: 352) ציינו את השימוש בכינוי שאלה בתור מילות שעבוד. עם זאת, הן כתבו שאין משפטים מורכבים בלשון העובדים הזרים. והרי משפטים שבהם יש כינוי שאלה במקום מילת שעבוד הם משפטים מורכבים. מסקנתן שגויה אפוא.

כינוי השאלה 'מה' 'מי' במקום כינוי הזיקה ש':

זה ארץ מה יש הכול... (זרים 14)

עכשיו יש אוכל מה אתה אוהב (זרים 67)

אני עושה קיש לורן מה אתה אוהב (זרים 68)

גברת חנה, הנה אישה מה שאלתי איפה יוסי (עיניים 136)

בן אדם מה יש לו בית כמו שלך, לא צריך שיבוא פה (עיניים 133)

זה מי היה פה זה מביטוח לאומי או מפוליציה של משרד פנים (עיניים 153)

7 בעברית, כאשר פסוקית מושא היא משפט שאלה עקיף, היא פותחת במילת שאלה ואין אחריה מילת שעבוד: "רציתי לדעת מה הטריד אותו". כאן 'מה' אינה מילת שעבוד; יש לה תפקיד בפסוקית המושא. זה משפט מורכב אסינדרטי - חסר מילת שעבוד.

8 על פי http://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_grammar

כינויי השאלה 'מה' במקום כינוי הזיקה 'מה ש':

מה אתה יש בראש --- (זרים 37)

וכל מה יש מריאנה יהיה טוב (זרים 71-72)

לא טוב מה את עושה (עיניים 10)

מה את רואה בחוץ זה לא מה באמת יש כאן (עיניים 133)

תואר הפועל של שאלה בתפקיד מילת שעבוד

המטפלות משתמשות גם ב'מתי' וב'איפה' בתור מילות שעבוד. מילות השעבוד הנכונות הן 'כש' ודומותיה 'במקום ש' ודומותיה.

(א) 'מתי' במקום 'כאשר'

... מתי בנאדם קטן זה לא יכול בלי אימא-מתי גדול אימא לא יכול בלי ילד ... (זרים 14)

מתי אין פובליקום - יש קול אקסטרא - מתי יש פובליקום זה אני קול ככה (זרים 19)

זה מתי יסוס קריסטוס שלי נולד (זרים 35)

בישיל אתה מתי יש מלחמה חדש אתה יש מסכה חדש מסכה טוב (זרים 36)

ככה לא יהיה עייפה מתי יבוא ברוננו. (עיניים 188)

(ב) 'איפה' במקום 'במקום ש'

אני בית ספר - איפה סולדאטים - בישיל מסכה חדש - - (זרים 36)

מבני 'יש'

דמוי-הפועל 'יש' משמש בתחביר העברי בשני תפקידים: נשוא במשפטי קיום ואוגד במשפטי שייכות/בעלות. ברומנית יש פועל הוויה - a fi (כמו is בהווה ו-was בעבר באנגלית) ופועל בעלות a avra (כמו have באנגלית) שמשמש גם פועל עזר בעבר להבעת פעולה חד פעמית.⁹ שני פעלים אלו גם מציינים זמן הווה. פועל הבעלות מתורגם בעברית לדמוי הפועל 'יש'. מאחר שבעבר ובעתיד 'יש' הופך לפועל 'היה', המטפלות מבלבלות בין שני סוגי 'היה' (פועל עזר ופועל בעלות בעבר) ומתרגמות את פועל העזר ל'יש', תרגום היוצר שיבוש בעברית.

(א) שם גוף או צירוף שמני במקום מילת היחס ל' בהטיה במשפטי בעלות/שייכות

במשפט שבו מצוי פועל בעלות ברומנית, הנושא התחבירי הוא האדם שהחפץ בבעלותו, שלא כבעברית שבה החפץ הוא הנושא התחבירי והאדם נשוא. מכאן נובע אחד השיבושים הנפוצים בלשון המטפלות: מבנה המשפט בעברית על פי דגם המשפט ברומנית. 'יש' מתנהג בלשון

9 על פי <http://www.romanianlessons.com/Lesson3.htm>

כפועל יוצא. השימוש הלקוי הזה נובע מתרגום המבנה ברומנית לעברית והפיכת הנשוא לנושא כפי שמצוי ברומנית ובשפות אחרות. מבחינה לוגית מבנה זה ברור ומובן.

הוא יש אוכל אחר כך (זרים 68)

הוא יש בלגן בראש (זרים 70)

אני יש אחריות (עיניים 138) (=לי יש אחריות)

תודה סימונה, את יש לב. (עיניים 223) (=לך יש לב)

גברת חנה יש הרבה רומנטיק (עיניים 187) (=לגברת חנה יש רומנטיקה)

(ב) 'יש' מיותר לפני פועל בבינוני או ש"ת

בהשפעת פועל ההווה ברומנית המיתרגם בעברית בפי המטפלת ל'יש' היא נוקטת אותו גם כשהוא מיותר לחלוטין במשפט פועלי בזמן הווה ואף שגוי (בעתיד צריכה לבוא הצורה, 'יהיה' להטיותיה):

יש כולם בריא הרבה (זרים 71)

הם רוצים יודעת מי יש בבית חולה מה צריך מטפלת. (עיניים 153)

גברת חנה, יש מישהו בא, צריך את בכיסא גלגלים מהר. (עיניים 96)

(ג) ניסוח משפט קיום במקום ניסוח משפט בעלות/שייכות

מאחר שבעברית 'יש' באה בשני מבנים, לעתים המטפלת מבלבלת ביניהם ונוקטת שימוש באחד מהם במקום בשני. היא אומרת רק 'יש' בלי 'לך'.

מה קרה גברת חנה הרבה שנים יש שערות לבנות וכול בסדר, למה עכשיו לא בסדר? (עיניים 65)

(ד) 'יש' במקום פועל מסוים

כאשר למטפלת חסר פועל בעברית, היא משתמשת לעתים ב'יש' במקום בפועל מדויק, כגון 'נצלה' 'חוגגים' 'עבר(ה)' 'היה' 'אמר':

-יש בשר על אש - יש חג עצמאות-(זרים 13)

יש כבר שנה פלוס אני לא רואה אימא שלי (זרים 14)

(גצל: היא מתה. מתי?) מדלנה: יש הרבה שנים-(זרים 9)

אתה אומר יש חודש אתה חזיר לי כסף (זרים 62)

זה יש אתמול (זרים 26)

הוא לא יש מילה אחת שלוש יום (זרים 88)

(ה) בתפקיד אוגד

בעברית 'יש' מצוי בתפקיד אוגד במשפטי בעלות. המטפלת מתבלבלת ונוקטת 'יש' במשפטי משוואה שמניים, כי הפועל המקביל ל'יש' בעברית משמש פועל עזר ליצירת צורות ההווה ברומנית. האוגד במשפטי משוואה הוא 'הוא' 'היא' 'הם' הן, ולא 'יש'.

מי יש גיבורי ישראל (זרים 17)

עוד יש מי גיבורי ישראל (זרים 17)

מילות יחס

(1) כינוי גוף פרוד במקום מילת יחס

(1א) כינוי גוף פרוד במקום מילת היחס 'של' בהטיה - אחרי ש"ע מסוים, ידוע מבחינה סמנטית

בדוגמות אלה שם העצם הקודם לכינוי אינו מיודע על ידי ה"א הידוע, אף על פי שהוא מסוים מבחינה סמנטית, שלא כמקובל בעברית תקנית. שימוש זה מצוי רק בזרים.

(1א) אני לא מכירה אימא אתה (זרים 10)

אתה ביתה - זה בית אתה (זרים 10)

בתיה לא אימא אתה - בתיה ילדה אתה - אתה אבא בתיה (זרים 24)

שפה אני רומאני שטי (זרים 11)

אני לא אישה אתה (זרים 39)

אני מטפלת אתה (זרים 40)

אישה אתה לא פה (זרים 40)

(2א) כינוי גוף במקום מילת היחס 'ל' המביעה שייכות/קניין בהטיה

חלק מהנושא הזה הדגמתי גם בסעיף על מבני 'יש' בתת-סעיף: שם גוף או צירוף שמני במקום מילת היחס 'ל' בהטיה במשפטי בעלות/שייכות. כאן יש דוגמות גם מסוגי משפטים אחרים.

אתה יש הרבה מילים - הלוואי אני יש מילים כמו אדון גצל (זרים 11)

הלוואי אני יש כסף כמו אתה יש מילים - מילים אתה הכול בה סדר

(גצל בוכה) מה יש אתה? (זרים 14)

אני יש ילדה שלי שמה (זרים 15)

אני יש טראק (זרים 19)

אתה כואב משהו? (זרים 21)

אני יותר טוב לבד (זרים 22)

(מ' תולה את התווית על צווארו) אתה אסור מוריד זה - אתה אין זה - אתה אין בית (זרים 25)
- היא יש ראש לא טמפיט כום אימה שלה (זרים 23)

(2) כינוי גוף או תואר פועל אחרי מילת יחס במקום כינוי חבר למילת היחס

הטיה היא נושא קשה ללימוד, קל וחומר ללימוד עצמאי מתוך האזנה וחקוי. הטיה של מילות יחס אינן מצויות ביצירות שבקורפוס וגם לא בלשון העובדים הזרים שבדקו גולן ועמיתותיה (2012). במקום כינוי גוף חבר המטפלות נוקטות שם גוף או ת"פ. זה שימוש משובש.

איך בנאדם כמו אני (זרים 14)

אתה פחד מאני? (זרים 62)

אני רוצה טוב בשביל אתה - (זרים 66)

גברת חנה יש טלפון בשביל את. (עיניים 105)

אבל היום אנחנו הולכים בתל אביב בשביל תל אביב, לא בשביל השמים של שם. (עיניים 142)

(3) כינוי גוף במקום מ"י בהטיה בתפקיד מושא

שליטה במילות היחס המוצרכות קשה תמיד בשפה שנייה, קל וחומר ללומד את השפה משמיעה בלבד. בדרך כלל הדוברים מתרגמים את מילת היחס שבשפתם לשפת היעד, אך לא תמיד יש הקבלה בין השתיים. בדוגמות שלפנינו המטפלות משתמשות בכינוי גוף פרוד במקום במ"י מוטית.

אני מחכה אתה (זרים 17) (צ"ל: לך)

אני מכירה אתה (זרים 20) (צ"ל: אותך)

גם אני אוהב אתה (זרים 22) (צ"ל: אותך)

עכשיו משטרה בא פה לוקח אתה (זרים 63) (צ"ל: אותך)

אתה הורג אני (זרים 38)

יוהנה אמרה גם השורר מתפללת אולי גם הוא גידי תודה, (עיניים 249) (צ"ל - 'לו')

(4) המרת מילת היחס המקובלת באחרת משובשת בהקשר זה ובעלת משמעות שונה

בלשון המטפלות מילת היחס הנפוצה ביותר היא ב' (גם ל' נפוצה, אך פחות מ-ב'). בשאר מילות היחס כמעט שאין שימוש. אלו גם הממצאים ממחקריהן של גולן ועמיתותיה (2007; 2012).

ברומנית למילת יחס אחת (la) יש משמעות של כיוון (ל') ושל סטיות (ב'). זו כנראה הסיבה להחלפות ביניהן.

בשתי הדוגמות הראשונות יש שינוי מילת יחס מוצרכת, בחמש הדוגמות האחרונות - שינוי מילת יחס לא מוצרכת.

מה לא מכירה לו (עיניים 10)

אתה מדבר לי ככה - (זרים 23)

דנוצ'קה בואי במטבח (עיניים 265)

והיא הולכת בברונו כל שבוע. (עיניים 187)

אבל היום אנחנו הולכים בתל אביב בשביל תל אביב (עיניים 142)

אני הולכת בשוק הכרמל (עיניים 187)

אני חוזרת במוסד ולוקחת גברת חנה הביתה. (עיניים 187)

(5) השמטת מילות יחס

כפי שצוין לעיל, רכישת מילות היחס הנכונות קשה. נוסף על הטעויות בבחירת מילת היחס, יש שהמטפלת משמיטה את מילת היחס. ייתכן שכשאינה יודעת באיזו מילת יחס לבחור, אינה בוחרת כלל במ"י. ואולי אינה חשה שיש צורך במילת יחס במקום זה במשפט.

השמטת ב' לציון זמן:

מה יש יום רביעי?-(זרים 12)

אז יום ראשון אני עוֹשֶׂת לך פריזורה יפה. (עיניים 117)

השמטת ב' לציון מקום:

הכול מקום מנגל (זרים 13)

בוא נראה מה יש בטן (זרים 21)

מה יש טלוויזיה (זרים 25)

(גצל: גם שם היית (בעירק)? לא אני לא עירק - אני שרה קורוס - מוסיקה קלאסי -בוקרשט (זרים 19)

הם גרים עיר (זרים 41)

גצל קיבוץ (זרים 42);

גצל טרקטור (זרים 42);

גצל תל אביב (זרים 42)

תל אביב? זה משהו תל אביב, אני אף פעם לא היית. (עיניים)

השמטת מ' של מקור:

יש טלפון בתיה (זרים 12)

השמטת ל' של יעד:

מה אתה ספר היום בתיא? (זרים 13)

אני הולך בית ספר (זרים 34)

אתה לא עושה פרובלמס מדלנה (זרים 67)

איך אנחנו הולכים שם, באוטובוס? (עיניים 117)

השמטת 'עם' של הדידות:

אני שמע אתה דבר מישהו (זרים 30)

אני הולכת איזה בנאדם אני אוהבת (זרים 73)

מילות שעבוד

מילת יחס במקום מילת שעבוד הכוללת מילת יחס ו-ש' הזיקה

ביצירות שבקורפוס יש שימוש בכינוי הזיקה ש' לפני פסוקיות לוואי זיקה, אך לא בצירופי שעבוד.

המטפלות נוקטות את מילת היחס 'בשביל' במקום 'בשביל ש' בראש פסוקית תכלית:¹⁰

בשביל ילדה שלי לומד אוניברסיטה (זרים 14)

עיתון זה חשוב בשביל אתה לא שכח קורא (זרים 25)

תודה רבה אנחנו רק הולכים דוקטור לוי בשביל הוא נותן אנטיביוטיקה (זרים 60)

זה בגדים טוב טוב זה בשביל יש מקום טוב טוב איפה אתה הולך (זרים 92)

מילת היחס 'לפני' במקום מילת השעבוד 'לפני ש'

מילת היחס 'לפני' באה לפני צירוף שמני, ומילת השעבוד 'לפני ש' - לפני פסוקית. המטפלת משתמשת במילת היחס בתפקיד מילת שעבוד.

לפני בנאדם זקן שתה קוניאק הוא קצת אוקיי (זרים 73)

גברת יונה צריכה מהר אומרת מה עושה עם בית לפני אנשים הולכת לדבר בפוליציה ובביטוח לאומי (עיניים 220)

10 בלשון המטפלות מילת היחס 'בשביל' משמשת גם מילת שעבוד בלי ש' אחריה.

בעברית עתיקה מילת היחס 'בשביל' מביעה סיבה: בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס (שיר השירים רבה א); מילת השעבוד 'בשביל ש' פותחת פסוקית סיבה: בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי (עבודה זרה ח). מילת היחס 'בשביל' מביעה גם תכלית: כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי (ברכות נח); מילת השעבוד 'בשביל ש' פותחת פסוקית תכלית: נותנין תבשיל לתוך התנור בשביל שיהא שמור (שבת כב, ד).

מילת היחס 'עד' במקום מילת השעבוד 'עד ש'

כל יום עוד קצת חושך בראש עד יש חושך הכול (זרים 73)

משפטי שאלה

בשתי היצירות יש שימוש בשני סוגי המשפטים: משפטי שאלות כן-לא ומשפטי שאלות-תוכן. בשתי היצירות משפטי שאלת כן-לא אינם פותחים בתואר הפועל של שאלה (ה"א השאלה או 'האם'); דרך זאת מקובלת בעברית דבורה בת ימינו. בלשון המטפלות אין כל שינוי לעומת השימוש של דוברי עברית ישראלים. משפטי שאלת תוכן פותחים בכינוי שאלה או בתואר הפועל של שאלה כי בלעדיהם אין משפט שאלה.

גולן ומוצ'ניק (2012: 353) כותבות כי בניתוח לשונם של עולים נמצא כי יש שימוש מועט במילות שאלה (מה, מי, איך), אך בכל זאת נמצא כי בקרב הנבדקים הדרך המקובלת יותר לשאול שאלה הייתה באמצעות שינוי ההנגנה. תיאור זה שגוי כי יש בו בלבול בין שני סוגי משפטי השאלה. משפטי שאלת תוכן הפותחים ב'מה' 'איך' וכו' אינם יכולים להישאל מבלי להשתמש במילות שאלה אלו. השמטתן לא תאפשר את קיומו של משפט השאלה. לעומת זאת, משפטי שאלת כן-לא נשאלים בלשון הדבורה בלא ת"פ של שאלה, אלא רק באמצעות ההנגנה. משפט שאלת תוכן בלי כינוי שאלה או ת"פ של שאלה אינו יכול להיות מובע בהנגנה בלבד.¹¹ גולן ומוצ'ניק (2001) כותבות כי העובדים הזרים אינם יודעים להפוך את סדר המילים במשפט כמקובל במשפטי שאלה. זו טענה שגויה לגבי העברית. בשפות הודו-אירופיות משנים את סדר המילים במשפטי שאלת כן-לא, אך לא בעברית. בעברית סדר המילים במשפט שאלה אינו שונה מסדרן במשפט חיווי. גולן ומוצ'ניק (2001) הושפעו בדבריהן מדברי החוקרים שחקרו את לשון העובדים הזרים באירופה.

משפטי שאלת תוכן

מה יש אתה (זרים, 11)

מה יש יום רביעי? (זרים, 12)

מה אדוני מחפשת? (עיניים 9)

מי יש גיבורי ישראל? (זרים, 16)

איזה יום היום? (זרים 12)

מתי אתה שמה? (זרים, 15)

מתי אתה יומולדת? (זרים, 16)

11 משפטי שאלה כאלו נמצאים רק בפי דוברי עברית מיומנים בדיאלוג, והם פותחים תמיד ב-'. ראו בורשטיין (2005).

משפטי שאלת כן-לא

אתה ספר פרומנאדה שלנו אתמול? (זרים, 12)

אתה כואב משהו? (זרים, 21)

בדוגמה הבאה משפט שאלת כן לא הוא משפט מורכב הכולל פסוקית מושא הבנויה ממשפט שאלה עקיף:

אתה יודע מי מלך רומניה מתי חסמונואים (זרים, 19)

תואר הפועל 'ככה' במקום 'זה' 'כזה' 'זאת'

תה"פ 'ככה' משמש בלשון המטפלות תחליף לביטויים המכילים את הכינוי הרומז.

- - יש מצב ככה - (זרים 14)

מתי אין פובליקום - יש קול אקסטרא - מתי יש פובליקום זה אני קול ככה (זרים 19)

אבל אני ככה אין קריירה אין חברים (זרים 20)

זה עושה הרבה לכלוך, גברת חנה לא אוהבת ככה. (עיניים 26) ('ככה' במקום 'זאת')

שימוש לקוי ב'זה'

כשהמטפלת אינה יודעת איזו מילה עליה לנקוט, יש שהיא משתמשת בכינוי 'זה'. ברוב הדוגמות שלהלן 'זה' באה במקום ידוע, במקום כינוי גוף III בתפקיד אוגד, במקום מילת היחס 'את', במקום מילית השעבוד ש' ובדוגמה האחרונה היא מיותרת, אין היא באה במקום מילה אחרת. המטפלת הרגישה כנראה שחסר במבנה זה אוגד, ולכן הוסיפה 'זה' בין הנושא לנשוא:

זה טרגדיה שלי - זה למה אני לא סוליסט (זרים 19)

אבל בסוף חיים כל בנאדם זה ילד מה צריך אימא (זרים 14)

זה אתה אריה (זרים 16) (המטפלת אומרת איזה מזל הקשיש)

כנסייה ביפו - זה אני - (זרים 27)

אני לא קונה זה סיפור אתה (זרים 63)

- זה לא טוב - זה נכנס רוח עם גז (זרים 40) (המטפלת רוצה להחליף את מסכת הגז כי הישנה חדירה לגז)

תודה רבה אדוני שאתמול אתה לגיד זה ביטוח לאומי עושת (עיניים 158)

בן אדם שיודעת מה זה טוב. מה זה לא טוב. (עיניים 186)

השמטת ה"א הידוע

ברומנית יש ציין יידוע, אך הוא מצוי בסוף המילה, ולא בתחילתה. אולי זו הסיבה להשמטת ה"א היידוע בתחילת המילה בפי המטפלות. בראש המילה בא ברומנית ציין חוסר היידוע a) (באנגלית).

הוא לקח כל גנבים (זרים 19)

זה טרגדיה שלי - (זרים 20)

איפה כסף שלי? (זרים 62)

אני לא קונה זה סיפור אתה (זרים 63)

איפה אתה כל זמן זה? (זרים 62)

מה זה סיפור זה? (זרים 63)

- משטרה לקח כסף? (זרים 63)

אחרי קיש יש מילקי גדול (זרים 68)

הרבה שנים יש שערות לבנות וכול בסדר (עיניים 65)

היא יש רומנטיק עם איש מה היה פה, ברוננו. (עיניים 200)

מיטה לא יודעת אם היה יושנת שמה או לא היה. (עיניים 247)

לא טוב אף אחד לא רואת איש הזה מה עושה עם ילדים. (עיניים 32)

אי התאמה במגדר בין הנושא לנשוא ש"ת

את צהוב כמו לימון, גברת יונה, את צריכה שותה מים. (עיניים 120)

מה חשוב עכשיו שמלה, גברת חנה, (עיניים 120)

אי התאמה במגדר ובמספר בין הנושא לנשוא ש"ת

זה ידיים לא יפה (זרים 14)

אי התאמה במגדר בין הגרעין ללואי בצ"ש

ברומנית יש מגדר נויטרום: ביחיד צורתו הזכר ובריבוי - כצורת הנקבה. ייתכן שזו הסיבה ששם התואר בדוגמות אלה בצורת זכר ולא נקבה.

אתה יש מסכה חדש מסכה טוב (זרים 36)

זה מחלה מודרני --- מחלה חדש (זרים 73)

הלוואי שנה הבא כל משפחת... (זרים 72)

רוצת שמלה אחר? (עיניים 104)

לא מכירה מילה כזה. (עיניים 140)

בדוגמה הבאה גם אין התאמה ביידוע:

שורה כדור הזאתי (עיניים 242)

מספרים

אי התאמה בין צורת המספר למגדר החפץ המנוי מצוי בפי ישראלים רבים בימינו, לכן לא אדגים שיבושים אלו בפי המטפלות.

אציין רק שיבוש אחד שאינו מצוי בפי ישראלים ותיקים: הקדמת המספר 'אחד' 'אחת' לשם עצם. שמעתי שיבוש זה גם בקרב עולים חדשים מרוסיה.

המספר המונה היחידי הבא אחרי שם העצם בעברית הוא 'אחד' 'אחת'; בשאר המספרים שם המספר קודם לשם העצם. ייתכן שיש כאן אנלוגיה לשאר המספרים. גם גולן ועמיתותיה (2012;2001) מציינות את הקדמת 'אחד' לשם העצם. תופעה זו מצויה בפי עולים חדשים רבים בישראל.

הקדמת המספר 1 לשם העצם ואי התאמה במגדר

אני לא רוצה אתה פה עוד אחת רגע... (זרים 63)

מילים שנוצרו באמצעות מטה-אנליזה

מטה-אנליזה היא מונח שטבע יספרסן (1914). משמעותו פירוש חדש של גבולות המילה או, לשון אחר, שינוי בגבולות המילה. בספר 'שתיים דובים' של מאיר שלו, מספרת רות תבורי כי החיבור בין שמה הפרטי לשם משפחתה בדיבור יצר את כינויה 'רותה' בפי כול. 'יצירת הכינוי הזה מבוססת על מטה-אנליזה.

נראה לי כי תופעה זו בלשון המטפלות, מקורה במצוי ברומנית: לדוגמה, מילת השלילה ברומנית באה בראש הפועל ויוצרת עמו מילה אחת הבנויה למעשה משני רכיבים עצמאיים: 1. מילת השלילה; 2. הפועל. הדוברים רומנית רגילים אפוא למילה בעלת שני רכיבים עצמאיים (שתי מילים נפרדות) שחברו זה לפני זה ויצרו מילה אחת. המטפלת שומעת את שני ההגאים הראשונים של המילה וחושבת שאינם חלק מן המילה אלא מילה נפרדת החוברת למילה שאחריה. מאחר שאינה שולטת בשפה, היא משמיטה הגאים גם במקרים שהם חלק מן המילה ולא מילית נפרדת.

השמטת מ' תחילית הבינוני (בשל הבלבול עם מילת היחס מ')

מה אתה ספר היום בתיה? - (זרים 13)

אני לא יודעת מה אתה דבר (זרים 24)

עם מי אתה דבר (זרים 30)

אני חכה חודש עוד חודש (זרים 62)

שורר? מה זה שורר גברת חנה? (עיניים 12)

אמא יש בעיות, היא בולבלת. לא יודעת מה אומרת. (עיניים 214)

השמטת ת' תחילית העתיד (בשל הבלבול עם כינוי הגוף 'אתה' המבוטא בפי רבים 'תה')

אתה אומר יש חודש אתה חזיר לי כסף --- (זרים 62)

את לא גידי שום דבר לאיש מה לא מכירה. מה לא ממשפחה שלנו. (עיניים 17)

הכפלת מילה

בשנים האחרונות הכפלת שם עצם בפי דוברי עברית ילידיים משמשת להעצמה, כגון 'גבר-גבר'.

כאשר חסרה למטפלת מילה להבעת הפלגה היא חוזרת על תואר הפועל או שם התואר כדי להביע יתרון או ההפלגה.

להעצמה

יש ירוק הרבה הרבה (זרים 14)

זה קשה הרבה הרבה (זרים 14)

- אוניברסיטה ברומניה זה קשה קשה (זרים 23)

אתה עושה עבודה שלך טוב טוב (זרים 85)

זה מקום טוב טוב (זרים 92)

להזערה

חזרה על שם של יצור קטן וקל משקל כדי להביע את משקלו המועט של אדם.

אדון ברוננו שוקלת כמו ציפור ציפור, מיטה לא יודעת אם היה יושנת שמה או לא היה. (עיניים

247)

כילים לועזיות

אך טבעי הוא שכשלעובד זר חסרה מילה בעברית הוא ישתמש במילה לועזית בתקווה שהנמען יבין את המילה. בשתי היצירות יש שימוש במילים לועזיות. רובן בין-לאומיות, ומקצתן, כנראה, רומניות.

פאראדה (זרים 13)

איירופלאנה (זרים 13)

פאראשוטה (זרים 13)

קרטונאז' (זרים 13)

פובליקום (זרים 19)

אקסטרא (זרים 19)

פיס פרוסס (זרים 25)

קונטראקט (זרים 25)

סטריפטז (עיניים 103)

פריזורה (עיניים 117)

פוליציה (עיניים 153)

קולטורה (עיניים 186)

רומנטיק (עיניים 200)

תיאטר (עיניים 223)

השמטת הגיים

ההשמטה המקובלת היא של ה"א. ה"א הושמטה גם במקרא לעתים בבואה במצב בין-תנועתי. גם א' וע' (הנהגית כ-א') נשמטות בלשון המטפלות. יש דוגמה אחת של השמטת ב' רפויה שלפניה חוסר תנועה ואחריה תנועה.

אתה כל יום חצישה עיתון (זרים 26)

איפה אתה לך? (זרים 66)

אני בית ספר - איפה סולדאטים - בישיל מסכה חדש - (זרים 36)

'תר טוב בבית, גברת חנה, היא אמרה (עיניים 133) (=יותר טוב)

'תר טוב תבוא אחריצוריים (עיניים 200)

נו מה תומרת? יוהנה נבהלה וירדנה לא. (עיניים 216) (=מה את אומרת)

בבקשה ליכנס ואני לגיד תודה (עיניים 187)

החלפת הגה בהגה

חילופי מ' ב-נ' וג' ב-ק הנובעת מהידמות חלקית:

נזק אוויר (זרים 25)

מירה מגן סיפרה כי מטפלת אמה באופן קבוע 'פס וחלילה'. החלפת ח' ב-פ'.

יש גם צ'וקולטה בשביל הגלוקוז שפס וחלילה לא יהיה היפו. (עיניים 121)

אוצר המילים

אוצר המילים של המטפלות בנוי בעיקרו ממילים מחיי היום-יום, ממילים שאנשים זקוקים להן כדי לקנות, לדבר עם המטופל ובני משפחתו או עם נציגי הממסד.

סוגי הפעלים

פועלי עשייה המשמשים להבעת פעולות שכיחות שהאדם עושה בחיי היום-יום: מביא, נופל, עושה, פותח, נכנס, הולך, לוקח, יושב, חוזר, בא, 'יושן', שותה, אוכל, רץ, , נולד, שוכב, קורא; מחפש, מחכה, עוזר - הוא פועל כללי לפעולות מסוגים שונים של האדם למען הזולת.

פועלי אמירה ודיבור: מדבר, אומר, הגיד;

פועלי חשיבה ותפיסה: חושב, יודע, שוכח, מבין;

פועלי רגש ורצון: מבקש, אוהב רוצה.

סוגי שמות העצם

בית, משפחה, אנשים וחפצים: משפחה, דלת, מדרגות, מטבח, שולחן, כיסא, מקלחת, מיטה, חלון; אימא, אבא, בת, אישה; חבר, בן אדם, אדם, אדון, גברת; אוטובוס, עיתון, רוח, גז;

מוסדות: ביטוח לאומי, משטרה, משרד הפנים, כנסייה, מוסד (לזקנים);

איברי גוף: ראש, יד, רגל, בטן, גב;

ביטויי זמן וחג: חודש, יום, בוקר, אחר צהריים, ערב, שנה, חנוכה;

ביטויי מקום: רחוב, שוק הכרמל, תל אביב, יפו, ישראל;

בריאות ומחלות: מחלה, לחץ-דם, כדור, ניתוח, חולה, סכנה;

מילי נימוס: תודה, סליחה.

ש"ת: גדול, (תודה) רבה, טוב, בריא, זקן,

תוארי פועל: פה, עכשיו, ככה

שמות גוף: אני, אתה, את

מילות סיום

במאמר זה הוצגה תמונה של לשון המטפלות הזרות בשתי יצירות. שפתן משמשת ליצירת תקשורת. רוב המילים והפעלים לקוחים מחיי היום-יום: דאגה לקשיש וסיפוק צרכיו ובקשותיו. אם הקשיש יעבור למוסד או ימות, פרנסתן תאבד; זאת ודאי סיבה נכבדה לדאגתן הרבה לו, אבל יש אולי גם סיבות נוספות הנעוצות בתרבותן, כמו תחושת המחויבות העמוקה לכבד את הדור הקשיש ולטפל בו.

השוואה למחקרים של לשון העובדים הזרים בחיים האמתיים מלמדת כי היוצרים הצליחו לחקות את השפה שבפיהם בחיים במציאות. אפיונה העיקריים הם: בלבול בגוף, במגדר ובמספר, שימוש לא מובחן בכינויי שאלה להבעת מילות שעבוד שנוצרו מהם, בלבול בין מילות היחס או השמטתן; רוב צורות הפועל באות בבינוני; הטיית הפעלים על פי הגופים משובשת; השמטת הגיים ראשונים בפועל בשל מטה-אנליזה. השמטת הגיים בשל היבלעותם בהגייה, השמטת ה"א היידוע; אין כינויים חבורים למילות היחס. כמו-כן ניכרים בלשונן 'העתקת' מבני משפט ברומנית לעברית, שימוש במילים לועזיות שחדרו לעברית, שימוש בפועל כללי במקום בפועל מדויק.

מקורות

- בורשטיין, רות (1999). דרכי השאלה והתשובה בעברית הכתובה בת ימינו: היבטים תחביריים, סמנטיים ופרגמטיים (עבודת דוקטור).
- בורשטיין, רות (2005). משפטי שאלה תלויי-הקשר בראיונות בעיתונות הכתובה בת ימינו. חלקת לשון, 36, עמ' 31-55.
- בן שחר, רינה (2003). על לשון הדמויות המזרחיות במחזות ובמערכונים עבריים. התיאטרון הישראלי, עמ' 91-104.
- גולן, רינת (2001). גרסה בסיסית ותהליכי תקשורת בלשונם של עובדים זרים בישראל (עבודת מ"א), אוניברסיטת תל אביב.
- גולן, רינת, דוניצה-שמידט, סמדר ואולשטיין, עלית (2001). שפתם של עובדים זרים בישראל. ספר בן ציון פישלר. עמ' 53-74.
- גולן, רינת ומוצ'ניק, מלכה (2007). רכישת שפה באופן פורמלי ובלתי פורמלי על ידי עולים מברית המועצות לשעבר והשפעתה על קליטתם החברתית. הד האולפן החדש, 92. עמ' 107-115.
- גולן רינת ומוצ'ניק מלכה (2012) פישוט לשוני והכללה לשונית בקרב רוכשי שפה שנייה. בתוך עירית השכל-שחם, רות בורשטיין, עליזה עמיר והלה אתקין (עורכות), מזמרת הלשון (365-345).

דקל, נורית (2013). מעמד של בנייני הפועל הסבילים הבלתי נסבלים בעברית הישראלית המדוברת. הרצאה בכינוס 'העברית שפה חיה' במכללת אורנים.
וייסברוד, רחל (2010) המפגש עם עובדים זרים בקולנוע הישראלי - רב-לשוניות, תרגום והעדרו. הד האולפן החדש, 97. עמ' 81-86.

Klein W. & Perdue, C. (1977) The Basic Variety. Secondlangue Research 13(4), pp. 301– 348.

שיעורי רומנית (18.1.2002):

<http://www.romanianlessons.com/Lesson3.htm>